

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію **Чжан Чже**

«НАТЮРМОРТ У ЖАНРОВО-ВИДОВІЙ СТРУКТУРІ КИТАЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА: ЕВОЛЮЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ, МАЙСТРИ»

Спеціальність 023 – Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація.

Галузь знань 02 – Культура і мистецтво,
представлена на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (PhD)

Науковий керівник – **Корнєв Андрій Юрійович**,
канд. мистецтвознавства

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Чжан Чже порушує актуальну проблему жанрової структури китайського образотворчого мистецтва та її кореляції з європейською системою жанрів на прикладі натюрморту. Слід погодитися з дисертанткою, натюрморт дійсно залишається на маргінесах мистецтвознавчих досліджень і, відмітимо, не лише в Китаї. В європейському та зокрема українському мистецтвознавстві натюрморт як жанр суттєво поступається за ступенем дослідженості іншим жанрам. Тому представлене до розгляду дослідження становить інтерес не тільки з точки зору розвитку синологічних студій в Україні, що сьогодні ведуться у провідних наукових центрах, а й для осмислення власної спадщини.

Широкі паралелі з корейським та японським мистецтвом, які наводить дисертантка, відкривають простір для компаративістських студій.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація виконана на кафедрі теорії та історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв Національної академії образотворчого

мистецтва. Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень, викладених дисертанткою, окреслимо ті чинники, що забезпечують якість проведеного дослідження і достовірність отриманих результатів, а саме: потужна джерельна база, її відбір та критичний аналіз; релевантні поставленим меті та завданням методи дослідження; широка у просторі та часі амплітуда матеріалів для порівняльного аналізу, що дозволила авторці виявити найбільш стійкі композиційні моделі та їх інтерпретації в мистецтві сусідніх країн; усебічне висвітлення результатів дослідження на сторінках фахових видань та проголошення їх на наукових конференціях.

Наукова новизна отриманих результатів

Результати проведеного дослідження відзначаються науковою новизною, яка полягає в наступному: авторкою розширено історіографію китайського мистецтва у контексті досліджень натюрморту; *уведено до наукового обігу* низку імен та творів, які до сьогодні не потрапляли до українського наукового дискурсу; визначено особливості розвитку та типологію натюрморту в мистецтві Китаю, висвітлено художні та семантичні аспекти натюрморту в художній практиці традиційного Китаю та сусідніх країн. Представлена дисертація є першим в українському мистецтвознавстві інтегративним дослідженням, що охоплює мистецькі явища трьох країн Східної Азії.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи висвітлені у п'яти наукових публікаціях здобувачки, включених на дату опублікування до переліку фахових видань України категорії Б (з них 4 – за спеціальністю «мистецтвознавство»). Крім того, у восьми збірках матеріалів наукових конференцій опубліковано тези доповідей. Зміст публікацій повною мірою відображає основні положення та результати дослідження, що відповідає вимогам п. 8-9 «Порядку присудження

ступеня доктора філософії...», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Практичне значення результатів дослідження

Концептуальні підходи, матеріали та результати їх аналізу можуть використовуватися в розробці навчальних курсів та наочних посібників для студентів-мистецтвознавців, майбутніх живописців, графіків, дизайнерів, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Теоретичні напрацювання **Чжан Чже** можуть стати в нагоді співробітникам музеїв і галерей, а також художникам, реставраторам, професіоналам–практикам.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Не удаючись до відтворення структури та основних положень дисертаційної роботи, відмітимо ті принципово важливі моменти, які дозволяють розглядати подану дисертацію як таку, що відповідає встановленим вимогам.

Представлена кваліфікаційна робота за своєю структурою та проблематикою відповідає обраній спеціальності. В ній цілком обґрунтовано актуальність визначеної теми, чітко сформульовані мета, завдання, предмет і об'єкт дослідження; адекватно визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; подано перелік апробацій і список опублікованих праць.

У першому розділі, крім очікуваного аналізу фахової літератури, подано докладний огляд джерельної бази із зазначенням проблемних питань з точки зору відбору творів мистецтва та їх атрибуції. Можливо, деякі епізоди щодо музейних колекцій подано дещо розлого, але в цілому аналіз їх формування дозволяє визначитися з еталонними взірцями та порівняти їх з творами з інших джерел.

Позитивними моментами другого розділу є аналіз термінологічних аспектів дослідження натюрморту та огляд форм живопису, що є носієм інформації про натюрморт і які потрібно враховувати при аналізі творів. Найбільш вагомим з точки зору наукової новизни та в контексті розробки обраної теми є підрозділ, де

розглядаються соціо-культурні та релігійні чинники формування натюрморту «квіти у вазі», його зв'язок із релігійними та культурними практиками.

Логічним у дослідженні означеної теми є аналіз розвитку основних форм натюрморту від часів імперії Цін, з особливим фокусом на діяльності імператора Цяньлуна, який дійсно посилював образ легітимності своєї влади й демонстрував конфуціанські чесноти, а відтак виказував підтримку колекціонуванню та копіюванню творів мистецтва. Здобувачкою виділено провідні типи натюрморту, пов'язані із такими мотивами, як «квіти у вазі», «скарби кабінету вченого», «сто старожитностей». Основні положення розділу будуються на ґрунтовному мистецтвознавчому аналізі, який охоплює питання композиції, іконографії, семантики, кольору та передачі фактури зображуваних предметів. Позитивним вважаємо й наведені реплікації живописних моделей у декоративно-ужитковому мистецтві.

Наукову новизну містить і аналіз інтерпретації китайських моделей натюрморту в мистецьких практиках Кореї та Японії, поданий у четвертому розділі роботи. Простежені здобувачкою шляхи розвитку натюрморту в сусідніх із Китаєм країнах, не вирішують усіх питань культурно-мистецьких зв'язків та впливів, інспірацій, але визначають міцний каркас для подальших досліджень у галузі східного мистецтвознавства.

Завершують роботу стрункі, логічні та змістовні висновки, які не лише виокремлюють основні результати дослідження, а й формують теоретичну основу та визначають перспективи для подальших наукових досліджень.

До позитивних якостей роботи віднесемо примітки, в яких подаються стислі данні про персоналії, події, явища, що дозволило дисертантці не перевантажувати текст подробицями та дотримуватися послідовного викладення основних положень дослідження. Винесені на початок роботи перелік умовних скорочень та термінологічний словник також додають роботі ґрунтовності.

Яскраве враження справляє альбом дисертації. Здобувачкою наочно проілюстровано основні композиційні моделі натюрмортів, їх повторюваність та наслідування наступними поколіннями. Доцільно подані фрагменти творів, які

дозволяють оцінити графічну проробку деталей, прийоми передачі фактури, особливості пластичних рішень. Більшість поданих в альбомі ілюстрацій не є хрестоматійними взірцями і зазвичай не потрапляє до поля зору мистецтвознавців. Альбом в цілому унаочнює основні ідеї поданого дослідження.

Зауваження, дискусійні положення щодо змісту дисертації та рекомендації

Представлена дисертація справляє позитивне враження як актуальністю, новизною, так і розмаїттям аналізованих творів. Разом із тим висловимо деякі зауваження та дискусійні моменти, які могли би покращити роботу і, можливо, й поглибити подальші дослідження :

1. У *першому розділі* дисертації згадано нариси китайського мистецтва Платона Білецького – одного із засновників київської школи мистецтвознавства. Враховуючи компаративістський характер дослідження, варто було би відмітити й його монографію (першу і на сьогодні єдину в Україні), присвячену такій величній постаті японської гравюри, як Кацусіка Хокусай.

2. У *другому розділі*, де висвітлено основні форми традиційного живопису, здобувачка вказує живопис на віялі. В альбомі розміщені відповідні взірці (іл.200-201), однак в аналітичній частині не показано, як особливості цієї форми позначаються на художньому розписі.

3. На с. 105 дисертації здобувачка згадує зображення квітів у вазі в садібі в Самчиках, але не показує їх в альбомній частині. Зрозуміло, що це виходить за визначені територіальні межі роботи, але з огляду на те, що робота захищається в Україні, це було би доречним.

4. У роботі продемонстровано гарний рівень формального та образно-стилістичного аналізу живописних творів. Натомість графічні версії китайського натюрморту, згадані у третьому розділі дисертації, та японські сурімоно (с.132-135), що відносяться до друкованої графіки, проаналізовані лише з точки зору композиції та семантичних особливостей. На жаль, графічні засоби виразності не

отримали висвітлення. Залишилися поза увагою й каліграфічні якості текстів, що становлять єдину із зображеними предметами композицію.

5. Відносно принципу відбору творів дисертантка на с. 45 стверджує, що експертиза творів з точки зору підтвердження їх автентичності потребує спеціального фаху і тому в роботі переважно використовуються еталонні твори, атрибутовані авторитетними експертами. Водночас, відносно деяких взірців здобувачка спростовує наявну атрибуцію. Було би доцільними пояснити на сторінках дисертації (або в примітках), за якими ознаками було зроблено протилежний висновок.

6. Розвиток китайського натюрморту показаний на прикладі різноманітних галузей мистецтва, у той час як корейські та японські відповідники – виключно на матеріалах живопису та графіки. Тому залишається неясним – чи використовували корейські (японські) митці наведені авторкою схеми натюрмортів в іншій продукції (наприклад, меблях, порцеляні, текстилі)?

7. У дисертації інколи трапляються стилістичні похибки, описки, помилки транслітерації. Деякі неузгодженості присутні й у списку використаних джерел (позиції 60, 61, 62, 76, 79). Якщо обрано стандарт, згідно якому європейські імена скорочуються, а східні пишуться повністю, то він застосовується до всього списку.

8. З огляду на актуальність та новизну поданої праці, яка започатковує вивчення натюрморту у Китаї та в більш широкій рамці – у країнах Східної Азії, вважаємо доцільним рекомендувати подальшу розробку проблематики натюрморту, залучивши до порівняльного аналізу матеріали європейської художньої практики, можливо, з акцентом на українських творах. Позаяк натюрморт знаходить відображення і в графічних творах, варто приділити увагу їх формальним характеристикам. В усякому разі висловлене у роботі припущення, що саме друкована графіка сприяла поширенню китайського натюрморту як у середині країни, так і в інших країнах, уявляється особливо цікавим з точки зору міграції зображальних мотивів і може становити окремий напрям досліджень.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів

З огляду на викладене, вважаємо, що дисертаційна робота **ЧЖАН ЧЖЕ** на тему «НАТЮРМОРТ У ЖАНРОВО-ВИДОВІЙ СТРУКТУРІ КИТАЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА: ЕВОЛЮЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ, МАЙСТРИ» є самостійною науковою працею, виконана на належному науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що мають суттєве значення для галузі знань. 02 «Культура і мистецтво» за спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022).

Офіційний опонент:

Доктор мистецтвознавства, професор,
член-кореспондент НАМ України,
головний науковий співробітник
Інституту проблем сучасного мистецтва
НАМ України

О. А. Лагутенко

М.П.

« 21 » листопада 2024 р.